

کارکرد سیاست‌های پدافند غیر عامل کشور بر سرمایه اجتماعی در ایران (دهه ۹۰)

حسین احمدپور^۱؛ غلامرضا جلالی فراهانی^{۲*}؛ احسان شاکری خوئی^۳؛ فیروز راد^۴

۱- دکتری علوم سیاسی گرایش سیاستگذاری عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران

۲- دانشیار، دانشگاه و پژوهشگاه دفاع ملی و تحقیقات راهبردی (نویسنده مسئول)

۳- استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران

۴- استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور

دریافت دست‌نوشته: ۱۴۰۲/۰۱/۲۸؛ پذیرش دست‌نوشته: ۱۴۰۲/۰۳/۲۷

واژگان کلیدی	چکیده
سیاست‌گذاری، پدافند غیر عامل، سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی	امروزه رویکرد تهدیدات از جنس سخت به سمت نرم و متکی به جنگ شناختی در جوامع در حال گذر است. در شیوه چنین جنگی مخاطبین بدون اینکه متوجه فریب دشمن شده باشند با اقتناع و تغییر رفتار در آنها زمینه بحران‌ها و انقلاب‌های رنگین به وجود می‌آید؛ بنابراین برای مقابله با آن، کارکردهای دفاع غیر عامل مؤثر است؛ و نقش نهادها و سیاست‌گذاران در گشودن چنین فضاهایی نباید غفلت شود. سرمایه اجتماعی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رشد جوامع است. این مفهوم که از علوم اجتماعی وارد سیاست‌گذاری شده است، تأثیرپذیری و تأثیرگذاری گسترده‌ای در روابط حکومت و جامعه دارد. سؤال اصلی پژوهش عبارت است از اینکه کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیر عامل کشور چه تأثیری بر سرمایه اجتماعی در ایران داشته است؟ روش تحقیق موردی زمینه‌ای است؛ در بخش تحلیل کمی، از روش «رگرسیون خطی چندگانه» «متغیرهای هشت‌گانه مستقل» بر «متغیر وابسته» استفاده شده است. جامعه آماری در بخش کیفی ۱۷ نفر و در بخش کمی ۱۴۰ نفر از خبرگان در علوم بین‌رشته‌ای برآورد شده است. نتایج حاصله حاکی است که کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیر عامل بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی معنی‌دار و تأثیر آنها بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی متفاوت و قابل توجه بوده است.

۱- مقدمه و بیان مسئله

پدافند غیر عامل به مجموعه اقداماتی غیرنظامی اطلاق می‌شود که به‌کارگیری آن، موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی حریف می‌شود. به‌عبارت‌دیگر پدافند غیر عامل، تمهیداتی است که در زمان صلح صورت می‌گیرد و مکمل دفاع عامل است. به‌کارگیری آن نه‌تنها از ناآرامی و بحران‌ها می‌کاهد بلکه ثبات‌آفرین نیز هست. امروزه مردم از سیاستمداران مطالبه صلح، آرامش و آسایش دارند.

عمده‌ترین هدف پدافند غیر عامل، ایمن‌سازی و کاهش آسیب‌پذیری در زیرساخت‌های مورد نیاز مردم است؛ که باید در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها، برای توسعه پایدار در کشور نهادینه شود؛ و برای اصلاح زیرساخت‌های موجود راهکارهایی با مهندسی مجدد لازم است. پدافند غیر عامل دارای دو بخش، پدافند سخت و پدافند نرم است. در پدافند سخت اقدامات سخت‌افزاری مورد توجه است و در پدافند نرم بهره‌گیری از تاکتیک‌هایی مشتمل بر برنامه‌ریزی و آماده‌سازی سیستم و سازمان‌های مردم‌نهاد مدنظر است. توجه به اصول پدافند غیر عامل به لحاظ مفاهیم بازدارندگی

پدافند غیرعامل کشور یک‌نهاد حاکمیتی مأموریت؛ سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت و راهبری دستگاه‌های اجرایی، فرهنگ‌سازی و آموزش عمومی، ایجاد آمادگی، افزایش مقاومت ملی، شناسایی و پایش تهدیدات، طبقه‌بندی و سطح‌بندی مراکز ثقل، نهادینه‌سازی اصول، الزامات و ملاحظات پدافند غیرعامل در ذات طرح‌ها و پروژه‌های ملی و استانی، صیانت و اداره مردم با استحکام‌بخشی داخلی و پایدارسازی و مصونیت‌بخشی زیرساخت‌های کشور و حفاظت دفاع از سرمایه‌های اصلی (انسانی، فیزیکی، معنوی و...) در برابر انواع تهدید نسبت به مصونیت‌بخشی کشور، مردم و نظام مدیریتی آن اقدام نماید؛ و اقدامات خصمانه دشمن در چارچوب و در جهت تحقق منویات و سیاست‌های ابلاغی به فرمان مقام معظم رهبری تشکیل گردیده است (اساسنامه سازمان: ۱۳۹۳). نهاد مذکور رأساً و نیز از طریق ساختاری بنام کمیته دائمی با قوای سه‌گانه در دستگاه‌های اجرایی کشور فعالیت می‌نماید. سازمان پدافند غیرعامل به‌عنوان یک نهاد حاکمیتی و سیاست‌گذار، متولی تدوین الزامات و ملاحظات از منظر پدافند غیرعامل در زیرساخت‌های کشور و نظارت بر اجرای آنها می‌باشد. مجریان پدافند غیرعامل، دستگاه‌های اجرایی در دولت بوده و دستگاه‌های مسئول در ایجاد عزم ملی و استفاده از ظرفیت‌های مردمی نقش عمده‌ای دارند؛ بنابراین زمانی می‌توانیم در مقابل تهدیدات آمادگی و عکس‌العمل مناسب داشته باشیم که باورهای ماندگار و پرتداوم در اذهان مردم ایجاد کنیم. کشوری مانند سوئیس که در جنگ جهانی اول و دوم بی‌طرفی خود را اعلام و درگیر جنگ نشده بود بیشترین سرمایه‌گذاری را در زمینه پدافند غیرعامل اعمال می‌کند تا در زمان بحران‌های احتمالی، آمادگی لازم را برای پایداری داشته باشد.

امروزه پدافند غیرعامل، با توجه به ویژگی‌های خاص در کشورهای مختلف دنیا جایگاهی ویژه پیدا نموده است به همین منظور کشورها در راستای توسعه فرهنگ و پیاده نمودن دفاع مردمی، اقدامات متنوعی را در این راستا انجام می‌دهند و البته برخی در این زمینه پیش‌گام‌تر از بقیه بوده‌اند و تجربه بیشتری در این خصوص کسب کرده‌اند. در حال حاضر اکثر کشورهای دنیا در این رابطه فعالیت‌های چندوجهی دارند. در راستای توسعه فرهنگ دفاع غیرعامل،

و تاب‌آوری که در ذات آن نهفته است، باعث تحریک روان مردم و در نتیجه ارتقاء روحیه سلحشوری در جهت افق افکار را به دنبال دارد. مهم‌تر اینکه امروزه از ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی در کشورهای هدف انقلاب‌های رنگی سازمان‌دهی و چه‌بسا به براندازی حکومت‌ها نیز می‌انجامد؛ بنابراین به‌کارگیری اصول پدافند غیرعامل هزینه‌های قابل‌توجهی را به حریف در جهت تحقق اهداف مد نظر تحمیل می‌نماید. ضمن اینکه هزینه‌های کمتری نسبت به دفاع عامل دارد که برای تحقق آن نیاز شدید در به‌کارگیری تمامی تکنیک‌های روز می‌باشد. در رسانه‌های جمعی، فرهنگ‌سازی، حرکت همسو و هماهنگ افکار عمومی بسیار نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. در پدافند غیرعامل مهم‌ترین راهبرد، مشارکت و آگاهی‌بخشی به مردم در مقابله با شیوه‌ها و ترندهای حریف در مدیریت افکار عمومی مورد تأکید است. در عملیات روانی به‌منظور تأثیرگذاری بر احساسات و هیجانات، انگیزه‌ها و استدلال مخاطبین، برنامه‌های سازمان‌یافته‌ای را با انتقال اطلاعات و تبلیغات بر افکار و تمایلات مخاطبین کشور هدف بدون اینکه متوجه فریب حریف شده باشد، نوعی افق و تغییر رفتار پدید می‌آورد و در واقع سرمایه اجتماعی در جهت خواسته دشمن و علیه حکومت خودی گام برمی‌دارد؛ بنابراین برای جلوگیری از بروز مسئله و بحران‌های احتمالی، آسیب‌شناسی سیاست‌های جاری در مورد سرمایه اجتماعی امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

موضوعات دفاع غیرعامل در قالب سیاست‌های کلی نظام ج.ا.ا به مسئولان دستگاه‌های اجرایی کشور، برای اجرا ابلاغ شده و پدافند غیرعامل کشور به‌عنوان یک‌نهاد حاکمیتی مأموریت دارد در دستگاه‌های مذکور به امر سیاست‌گذاری پرداخته و نحوه اجرای آنها را نیز رصد نموده و در حوزه‌های هشتگانه (مردم‌محور؛ عمومی؛ سایبری؛ زیستی؛ پرتویی؛ شیمیایی؛ کالبدی یا فنی؛ پدافند اقتصادی) با کارکردهایی که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران (سند راهبری سازمان: ۴۴، ۱۳۶۹) در برابر تهدیدات خصمانه و در جهت تحقق منویات و سیاست‌های ابلاغی و به‌فرمان مقام معظم رهبری به تبیین این مهم بپردازد.

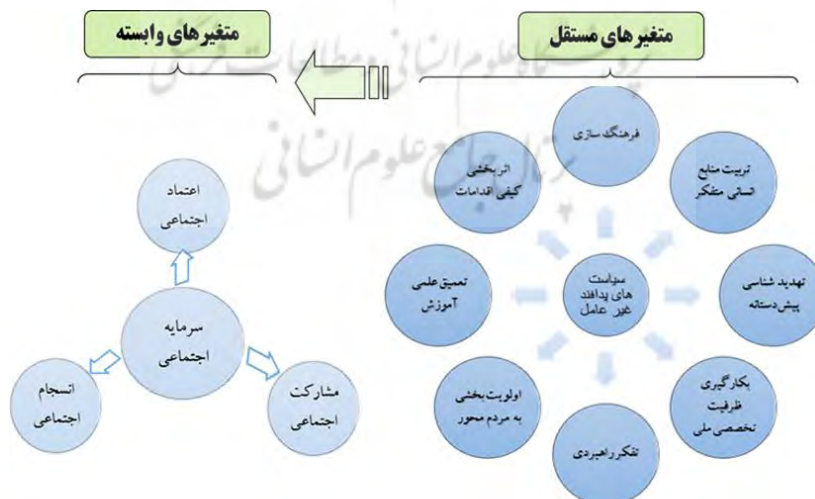
در حال تغییر است. این تحقیق دستاوردهای زیر را در پی دارد.

- در سیاست‌گذاری‌ها، از قدرت نرم برای تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان، ظرفیت‌سازی می‌شود.
- ارتقاء سرمایه اجتماعی را در پی دارد.
- موجب سهولت سیاست‌های پدافند غیرعامل در دستگاه‌های اجرایی کشور می‌گردد.
- از بروز بحران‌ها در کشور پیشگیری و موجب ارتقاء تاب‌آوری می‌شود.

امروزه در کشورها و جوامع، شناخت از آسیب‌پذیری‌ها، تهدیدات، نقاط ضعف و قوت‌های موجود، امری لازم و اجتناب‌ناپذیر است. یکی از مأموریت‌های ذاتی پدافند غیرعامل، نظارت و ارزیابی سیاست‌های ابلاغی مرتبط با پدافند مردم‌محور است. به همین منظور ضرورت دارد درک درستی از سیاست‌های موجود و میزان سرمایه اجتماعی در کشور تحصیل گردد و گرنه آسیب‌های ناشی از سیاست‌های پیشین به‌روزرسانی نمی‌گردد و زمینه برای بروز بحران‌های احتمالی مهیا می‌شود.

متغیرهای وابسته سرمایه اجتماعی مرتبط با سیاست‌های پدافند غیرعامل در این تحقیق عبارتند از: ۱- اعتماد اجتماعی، ۲- مشارکت اجتماعی، ۳- انسجام اجتماعی (گیدنز، ۲۰۰۱: ۶۸).

مردم را باید به این باور رساند که آمادگی در مقابل تهدیدات و اقدامات دشمن می‌تواند منجر به کاهش هزینه‌های ملی بشود، و به‌بیان‌دیگر مهم نیست که چه کسی ضربه اول را می‌زند، کسی که ضربه آخر را تحمل می‌کند پیروز است. فرهنگ‌سازی در برابر تهدیدات برای امنیت کشورها از جمله مهم‌ترین نیازهای انسانی و اساسی است. امام صادق (ع) می‌فرماید: «سه چیز (امنیت، عدالت و رفاه) از مواردی است که همه مردم به آنها نیاز دارند»، و از کلام آن حضرت برمی‌آید که نیاز به امنیت بالاتر از سایر نیازها است. تفکر راهبردی یکی از سیاست‌های مورد مطالعه پدافند غیرعامل است. هم‌زمان با رشد و توسعه فناوری در دنیا، کشور با تهدیدات جدیدی که در ذات فناوری‌ها نهاده شده، مواجه است، بنابراین باید طرق نفوذ دشمن از این مسیر را شناسایی و مسدود نمود. واضح است که نظام سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری کشور متناسب با سرعت فناوری‌ها شکل نگرفته است. اتفاقاً نفوذها از همین ناحیه آسیب‌پذیری‌ها و عقب‌ماندگی‌ها، عملیاتی می‌شود. مقررات قدیمی و سنتی در دستگاه‌های ناظر پاسخگو نیست با عنایت به اینکه تهدیدات در دو حوزه طبیعی و انسان‌ساخت تقسیم‌بندی شده‌اند در حوزه تهدیدات طبیعی ماهیت تهدید همواره ثابت است ولی در تهدیدات عامدانه به دلیل وجود دو مؤلفه فناوری و انسان که هر دو پویا و سیال هستند، جنس تهدیدات هم به‌شدت

(گیدنز، ۲۰۰۱: ۹۸)

سیاست‌های پدافند غیرعامل (سند راهبردی سازمان: ۴۴، ۱۳۹۲).

تصویر ۱- متغیرها (نگارنده)

۲- اهداف تحقیق

۲-۱- هدف اصلی تحقیق

شناخت کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل کشور بر ارتقاء سرمایه اجتماعی در ایران.

۳- پیشینه تحقیق

۳-۱- پیشینه تحقیقات داخلی

نیازی (۱۳۹۹) سرمایه اجتماعی و امنیت عمومی: در این کتاب مفهوم «سرمایه‌ی اجتماعی» و راهبردهای قدرت نرم با مؤلفه‌هایی چون اعتماد، مشارکت، آگاهی عمومی، ارزش‌ها و... که موجب تقویت شبکه‌ی روابط اجتماعی و تسهیل فرآیند گردش امور می‌گردد پرداخته و در نهایت به کارآمدی سرمایه اجتماعی پرداخته و آن را به‌عنوان یکی از بسته‌های مهندسی اجتماعی از ناحیه‌ی بازیگران مختلف و متنوع در جامعه اعم از دولتی یا غیردولتی که قابلیت بهره‌برداری و ظرفیت‌سازی را دارد مورد بررسی قرار داده است.

۳-۲- اسناد سازمانی

کمیته دائمی پدافند غیرعامل (۱۳۹۹): نظام عملیاتی پدافند مردم‌محور به‌منظور حفظ آرامش جامعه در شرایط اضطراری، صیانت و حفاظت از جان و مال مردم و اداره و سازمان‌دهی آنان جهت تسهیل در مدیریت بحران و کاهش آسیب‌های احتمالی ناشی از وقوع تهدیدات غیرمعارف (نوبین) و اقدامات خصمانه دشمن در شرایط اضطراری، نظام عملیاتی پدافند مردم‌محور با هدف کلان عملیات پدافند مردم‌محور، صیانت و حفاظت از مردم است که تحقق آن، مستلزم دستیابی به اهداف عملیاتی زیر اقدام شده است؛

- افزایش تاب‌آوری و ارتقاء آستانه تحمل مردم، قبل، حین و بعد از شرایط اضطراری.
- حفظ انسجام و ارتقاء همبستگی و همگرایی بین مردم و حاکمیت.

۳-۲-۱- کامران و همکاران (۱۳۹۱) جایگاه سرمایه

اجتماعی در پدافند غیرعامل - نمونه موردی: استان

سیستان و بلوچستان

این پژوهش به دنبال بررسی جایگاه سرمایه اجتماعی در پدافند

غیرعامل است. در این رابطه، با بررسی به روشی توصیفی-تحلیلی، در روشی آماری-تحلیلی شرکت در انتخابات، استان سیستان و بلوچستان نمونه موردی به‌عنوان شاخص مهم جهت ارزیابی سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نرخ پایین مشارکت مردمی در سیستان و بلوچستان در ۹ دوره انتخابات ریاست جمهوری، حاکی از اعتماد پایین بین مردم و دولت مرکزی و در نتیجه وضعیت نامطلوب سرمایه اجتماعی در این منطقه است.

۳-۲-۲- پور موسوی و همکاران (۱۳۹۲): تحلیل و

ارزیابی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تأثیر آن در امنیت

اجتماعی شهر - مطالعه موردی منطقه ۱۲ شهر تهران

در این تحقیق با هدف سنجش متغیرهای سرمایه اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی، بررسی رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی را در منطقه ۱۲ شهرداری تهران مورد توجه قرار داده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی مبتنی بر استفاده از پرسش‌نامه دارای روایی و پایایی است. حجم نمونه ۳۱۰ نفر از سرپرستان خانوارهای شهری است. برای سنجش و ارزیابی متغیرهای مورد مطالعه از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری تکنمونه‌ای، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از دید جامعه نمونه، سرمایه اجتماعی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران از نظر تعامل‌پذیری، هنجارگرایی، مسئولیت‌پذیری و اعتماد اجتماعی در وضعیت مطلوب و متوسط رو به بالا، از نظر همبستگی اجتماعی وضعیت متوسط و در زمینه مشارکت اجتماعی و رضایت شغلی و درآمد از وضعیت نامطلوب و متوسط روبه پایین برخوردار است. یافته‌ها نشان داده است رابطه مستقیم و معناداری میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی وجود دارد به‌طوری‌که در حدود ۵۴ درصد از تغییرات مربوط به امنیت اجتماعی توسط مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تبیین می‌شود.

۳-۲-۳- رفعت‌نژاد (۱۳۹۲) بررسی مؤلفه‌های سرمایه

اجتماعی در پدافند غیرعامل

در این مقاله، رابطه سرمایه اجتماعی و پدافند غیرعامل با

امنیت بررسی شده است و در ادامه نقش سرمایه اجتماعی در پدافند غیرعامل بررسی شده است. دستاورد نظری مقاله نشان می‌دهد که شاخص‌ها و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی از طریق افزایش همبستگی ملی، افزایش انسجام اجتماعی، آسان نمودن مدیریت دشواری‌های سیاسی-اقتصادی، مشارکت سیاسی، ارتقای ظرفیت نظام سیاسی، تثبیت و ارتقای هویت ملی و تقویت اعتماد سیاسی در پدافند غیرعامل نقش دارد.

۳-۲-۴- عیسی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۲) بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و پدافند غیرعامل جنگ نرم

در این مقاله ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با پدافند غیرعامل با رویکرد جنگ نرم بررسی و با استفاده از بیانات مقام معظم رهبری و نظریه پردازان معاصر تشریح شده است. روش تحقیق مورد استفاده توصیفی و تحلیلی با استفاده از ابزار اسنادی و کتابخانه‌ای است و پنج مؤلفه اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، امنیت اجتماعی و آگاهی و بینش اجتماعی برای سرمایه اجتماعی تعیین شده است. روی آوردن جامعه به پدافند غیرعامل جنگ نرم نیازمند شناخت نقاط ضعف و نقاط ثقلی است که دشمن آنها را مورد هدف قرار می‌دهد. نتایج به دست آمده از این مطالعه بیانگر ارتباط دوسویه و مفهومی کارکردی بالایی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با ابعاد پدافند غیرعامل و جنگ نرم است.

۳-۲-۵- اله‌داد و مرادی (۱۳۹۷) پدافند غیرعامل مردم‌محور با رویکرد تأمین نیازهای حیاتی

در این تحقیق رویکرد پدافند غیرعامل با مردم‌محوری به روش توصیفی مورد توجه قرار گرفته و عوامل راهبردی مؤثر در تأمین نیازهای اولیه از منظر پدافند غیرعامل مردم‌محور مورد بررسی قرار گرفته و عواملی از قبیل فرهنگ‌سازی و خودکفایی و تولید اقلام راهبردی بخشی از عوامل مؤثر به‌عنوان پدافند غیرعامل خواهد بود.

۳-۲-۶- بیلکی (۱۳۹۳) نقش سرمایه اجتماعی و پدافند غیرعامل

در این پژوهش سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین

منابع غنی‌سازی کنش‌های اجتماعی، افزایش تمایل به مشارکت، ایجادکننده انسجام و آگاهی و اعتماد اجتماعی در نظر گرفته شده است که با انجام کنش‌های هدفمند قابل دسترسی است. حضور مؤلفه‌هایی مانند اعتماد، مشارکت، آگاهی و انسجام در یک جامعه، سرمایه اجتماعی آن جامعه محسوب می‌شود. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از ابزار اسنادی و کتابخانه‌ای انجام گرفته است و سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از سازوکارهای مرتبط با پدافند غیرعامل شناخته شده است. نتایج به دست آمده از این مطالعه بیانگر نقش تأثیرگذار و تعیین‌کننده سرمایه اجتماعی در ارتباط با تحقق پدافند غیرعامل است. با توجه به این نقش مهم و با تأکید بر بازسازی و استحکام روابط اعتمادی بین مردم، نهادهای اجتماعی و دولت، افراد گروه‌ها و نهادهای اجتماعی کشور برای مشارکت در ایجاد امنیت اجتماعی به‌عنوان سرمایه اجتماعی زمینه‌ساز تحقق پدافند غیرعامل در کشور می‌باشند.

۳-۲-۷- شیراوند و همکاران (۱۳۹۴): جایگاه سرمایه اجتماعی در مقوله پدافند غیرعامل

مفهوم سرمایه اجتماعی در زمینه‌ها و شکل‌های گوناگون به‌عنوان یکی از محوری‌ترین مفاهیم عصر جدید شناخته شده است. پژوهش با استناد به روش اسنادی-توصیفی در نظر دارد سرمایه اجتماعی را به‌عنوان یکی از بسترهای مهم پدافند غیرعامل، شناسایی و بررسی نماید. سرمایه اجتماعی ماهیتی پویا و مولد دارد، یعنی ما را به اهداف، مأموریت‌ها هدایت می‌کند و موجب تقویت سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار می‌شود. از طرف دیگر پدافند غیرعامل کارکردهای پدافند غیرعامل که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی، تسهیل مدیریت بحران و در نهایت ایجاد امنیت ملی و کاهش صدمات و شکاف‌ها در باورهای ارزشی افراد جامعه در حین جنگ و پس‌از آن می‌شود.

۳-۲-۸- نعمت‌الهی و همکاران (۱۳۹۰) بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی (اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی) دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع)

مسئله این پژوهش سنجش میزان سرمایه اجتماعی

مدیریت، ظرفیت‌های جوامع را برای آماده‌سازی در برابر مخاطرات آینده و پاسخگویی در موارد اضطراری در سطح خانوار و جامعه را افزایش داده است.

۳-۳-۳-۳ *Shaw et al (2015)* دانشگاه‌ها و کاهش ریسک حوادث به صورت جامعه‌محور

این مقاله، نقش دانشگاه‌ها در پروژه‌های کاهش خطر بلایای جامعه‌محور (*CBDRR*) را شرح داده و به دنبال آن تکامل شبکه دانشگاه و برنامه تحقیقاتی آموزش آن در منطقه آسیا و اقیانوسیه ارائه می‌شود. چارچوب اقدام *HFA*، ۲۰۰۵ بر نیاز و ضرورت آموزش مرتبط با حوادث تأکید می‌کند. در حالی که آگاهی‌بخشی و آموزش کاملاً فعال برای بخش‌های مختلف وجود داشته است، آموزش عالی رسمی در زمینه کاهش بلایا کمتر دنبال شده است. تنها پس از سال ۲۰۰۴ سونامی اقیانوس هند، روند فزاینده‌ای برای توسعه و ارائه دوره‌های مدیریت بلایا در دانشگاه‌هایی که دانشجویان را هدف قرار داده نشان می‌دهد.

۳-۳-۳-۴ *Mitchell (2010)* دفاع مدنی مبتنی بر جامعه برنامه‌ریزی مدیریت اضطراری در نورثلند، نیوزلند

این تحقیق مدیریت اضطراری در جوامع در منطقه *Northland* نیوزلند را از طریق مطالعه موردی از فرایند *Kaitia Community Response Plan* در زمینه تجربه بین‌المللی و ایجاد جوامع پایدار و مقاوم در برابر خطرات ضروری و مشارکت جامعه در برنامه‌ریزی خطرات طبیعی و برنامه‌ریزی را که نقطه شروع مقابله با این چالش است را مورد بحث قرار داده و مشارکت معنادار جامعه در برنامه‌ریزی و مدیریت خطرات ریسک را ارائه می‌دهد.

در تحقیق حاضر پس از مطالعه متون مرتبط با موضوع و بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه موضوع، با راهنمایی و هدایت‌های اساتید راهنما و مشاور و خبرگان فن، مصاحبه‌ای نسبتاً جامع با خبرگان و صاحب‌نظران صورت پذیرفت و پس از مقایسه و تلفیق عوامل مؤثر به دست آمده از ادبیات تحقیق و نظرات خبرگان، چارچوب پژوهش و مدل مفهومی تحقیق ارائه و بر اساس آن پرسش‌نامه‌ای تهیه گردید.

دانشجویان امام علی (ع) و عوامل مؤثر بر میزان آن است. جامعه آماری در این پژوهش ۷۰۰ نفر و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۵۰ تعیین شده است. سرمایه اجتماعی با سه بعد مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی برای آن در نظر گرفته شد. پس از بررسی نظریات مطرح شده در زمینه موضوع مورد مطالعه و همچنین جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها چنین استنتاج می‌شود که عواملی چون تعلقات تاریخی، تعهدات فرهنگی و میزان اعتقاد به دین از جمله عواملی هستند که در میزان اعتماد و مشارکت اجتماعی دانشجویان تأثیر دارند. به طور کلی یافته‌ها حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که هرچه میزان تعلقات تاریخی، تعهدات فرهنگی و اعتقادات دینی دانشجویان افزایش یابد، به نسبت میزان اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی و در کل سرمایه اجتماعی دانشجویان در امور مربوط کلی دانشگاه افزایش می‌یابد.

۳-۳-۳-۱ *Maskrey (1989)* کاهش فاجعه رویکرد جامعه‌محور

این کتاب شامل مجموعه‌ای از درس‌های حیاتی در مورد فرصت‌ها و محدودیت‌های موجود در جوامع برای تحریک اقدامات محافظتی و کاهش فاجعه و انتقال قدرت را بیان می‌نماید و افزایش «اعتمادبه‌نفس افراد» در محیط‌های مستعد خطر را به تصویر کشیده و نیز بی‌تفاوتی دولت نسبت به شهروندان فقیر را که سرمایه اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده بیان می‌نماید.

۳-۳-۳-۲ *Sarabia et al (2020)* تأثیر تلاش برای اندازه‌گیری اثربخشی مدیریت جامعه‌محور ریسک حوادث.

این مقاله برای امکان تصمیم‌گیری دقیق‌تر جامعه‌محور، میزان افزایش آمادگی برای اثرات سوء خطرات در جوامع آسیب‌پذیر در منطقه سوئیس و هندوراس را توصیف می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که مدیریت اقدامات بازدارنده تأثیر قابل توجهی در زمینه تاب‌آوری، آگاهی، دانش و انسجام اجتماعی داشته و یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه مداخله و

جامع‌ترین تعریف از پدافند غیرعامل در بند اول سیاست‌های کلی نظام در خصوص پدافند غیرعامل که به تأیید مقام معظم رهبری رسیده، آمده که به شرح زیر است: «تأکید بر پدافند غیرعامل که عبارت است از: مجموعه اقدامات غیرمسلحانه‌ای که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل در مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد» (هاشمی فشارکی، ۱۳۹۱).

۵- قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور

دولت مکلف است نسبت به رعایت اصول پدافند غیرعامل در مطالعه، طراحی و اجرای طرح‌های حساس و مهم و نیز تأسیسات زیربنایی و ساختمان‌های حساس و شریان اصلی و حیاتی کشور و آموزش عموم مردم توسط دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت کشور به‌منظور پیشگیری و کاهش مخاطرات ناشی از سوانح غیرطبیعی و ایجاد سامانه پایش، هشدار، خنثی‌سازی در خصوص تهدیدات نوین در مراکز مذکور اقدام نماید (مجلس شورای اسلامی ماده ۵۸: ۱۳۹۱/۱۱/۲۷).

۶- اعتماد اجتماعی

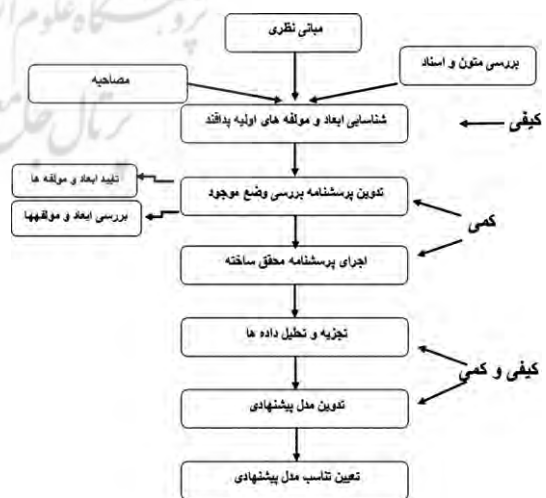
مفهومی است که در فرایند روابط اجتماعی بین افراد و سازمان‌های اجتماعی با همدیگر تبلور می‌یابد. اعتماد احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد. بدین صورت که هرچه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد و گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی به جامعه بیشتر باشند، به همان میزان روابط اجتماعی از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. لذا اعتماد اجتماعی نتیجه تعاملات اجتماعی موجود و گروهی انجمن‌ها و فعالیت‌های اجتماعی است. به‌خصوص اگر این اعتماد از حد فردی به سطح اجتماعی انتقال یابد، به‌عنوان یک سرمایه با ارزش تلقی می‌شود. فوکویاما از اعتماد به‌مثابه شاخصی برای بیان سرمایه اجتماعی در معنای ارزش‌های جمعی شبکه‌های اجتماعی و اخلاق فرهنگی که بنیاد رشد و ثبات اقتصادی را تشکیل می‌دهند، استفاده می‌کند؛

تعداد ۱۵ پرسش‌نامه خام و پیشنهادی اولیه برای تعیین پایایی بین خبرگان فن توزیع و جمع‌آوری گردید و پرسش‌نامه نهایی به تعداد ۱۰۳ مورد بین جامعه آماری توزیع شد. تعداد ۹۲ پرسشنامه اعاده شده است. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها تجزیه و تحلیل داده‌های استخراجی از پرسش‌نامه شروع و در نهایت نتایج به‌دست‌آمده ارائه می‌گردد. مراحل اجرایی را در شکل زیر می‌توان مشاهده کرد.

۴- مبانی نظری

۴-۱- پدافند غیرعامل

پدافند غیرعامل با مفهوم کلی دفاع بدون استفاده از سلاح و درگیری مستقیم در برابر تهاجم، مکمل دفاع عامل و صلح‌آمیزترین و اثربخش‌ترین روش دفاعی است که کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌های ملی و مراکز حیاتی، حساس، مهم و پایداری ملی را موجب می‌شود. پدافند غیرعامل از طریق توسعه ظرفیت‌های دفاعی و ارتقای آستانه‌ی تحمل عمومی، ضمن افزایش توان بازدارندگی ملی و مقاومت مردمی و درعین‌حال، افزایش هزینه‌ی تهاجم، تردید اساسی در اراده‌ی تهاجمی دشمن ایجاد می‌کند. پدافند غیرعامل شامل تمام طرح‌ریزی‌ها و اقداماتی است که موجب کاهش آسیب‌پذیری‌ها و افزایش پایداری و تداوم فعالیت‌های دستگاه‌ها و سامانه‌های نظام در مقابل تهدیدات خارجی گردیده و مستلزم به‌کارگیری سلاح نیست (جلالی فراهانی، ۱۳۹۱).

تصویر ۲- فرآیند اجرای تحقیق.

۷-۲- سطح میانه

از نظر گیدنز اعتماد به صورتی بلاواسطه با مفهوم ساختار و نهاد از یک سو و خصلت جامعه مدرن از سوی دیگر مرتبط است. ساختار از نظر او بر اساس قواعد و منابع تکرارپذیر توصیف می‌گردد. ویژگی تکرارپذیری و تداوم همان عناصری هستند که وی در تعریف اعتماد نیز آنها را به کار می‌گیرد. در دیدگاه گیدنز اعتماد انتظار برآورده شدن چشم‌داشت‌ها در مورد رویدادهای احتمالی است (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۷).

۷-۳- سطح کلان

فوکویاما (*Fukuyama*) با نوعی رویکرد اقتصادی به مسئله اعتماد می‌پردازد و مبنای نظری و کانون تمرکز او بر حفظ سرمایه اجتماعی به‌عنوان مجموعه معینی از هنجارها و ارزش‌های غیررسمی است و اعضای گروهی که با یکدیگر همکاری و همیاری دارند در آن سهیم هستند. از دید فوکویاما این ارزش‌ها و هنجارها باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه باشد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۰)؛ به‌طوری‌که مشارکت در این ارزش‌ها و هنجارهای غیر رسمی با چنین ویژگی‌هایی، توسط گروهی از افراد که با یکدیگر همکاری دارند اعتماد را به وجود می‌آورد. البته به نظر فوکویاما این همکاری و همیاری به‌منظور افزایش بهره‌وری اقتصادی صورت می‌گیرد و بنابراین وی اعتماد را بر مبنای سرمایه اجتماعی و در عرصه اقتصادی مطرح می‌سازد.

۸- مشارکت اجتماعی

واژه مشارکت به معنای درگیری و تجمع برای منظوری خاص است. جوهره‌ی اصلی مشارکت را می‌توان درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست (میر موسوی، ۱۳۷۵: ۷۸). مشارکت مورد مشورت دادن قبل از تصمیم‌گیری را گویند و به‌نحوی که اظهار نظر شخصی و اعمال مراقبت در جریان اجرایی این تصمیم و تحول نتایج آن امکان داشته باشد (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۲۵۷). به عبارت دیگر مشارکت عبارت است از قبول همکاری آگاهانه و از روی میل و اراده برای رسیدن به یک هدف خاص. به‌عبارتی دیگر شرکت همراه با اختیار در یک عمل جمعی توأم با تعهد با مسئولیت بر

به‌عبارت‌دیگر از نظر او اعتماد انتظاری است که از یک اجتماعی برخوردار از رفتار منظم، دارای روابط دوستانه و مبتنی بر تعاون و مشارکت برمی‌خیزد (رکنی، ۱۳۸۸: ۲۱۵).

۷- سطوح اعتماد

اعتماد و نظریه‌های مربوط به اعتماد را می‌توانیم در سه سطح کلان، متوسط و خرد مورد توجه قرار دهیم. در هر یک از این سطوح، می‌توان نظریات و تئوری‌های متفاوتی را قرار داد که هر یک از منظر و دیدگاه خاصی به اعتماد می‌پردازند که در این رابطه نظرات آنتونی گیدنز، جیمز کلمن و فرانسیس فوکویاما را به‌عنوان سه نماینده این سه سطح مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۷-۱- سطح خرد

مفهوم اعتماد امری محوری است. افراد برای این به کنش اجتماعی می‌پردازند که نیازهای خود را رفع کنند و رفع نیازها تنها از طریق بده‌بستان‌های اجتماعی امکان‌پذیر است، بنابراین بده‌بستان‌ها و مبادله‌ها نقش اساسی در ساختن کنش‌های اجتماعی دارند.

در اعتماد حداقل دو جزء وجود دارد. اعتمادکننده (*Truster*) و اعتمادشونده (*Trustee*) و فرض بر این است که در هر کنش هر دو جزء هدفمند بوده و به دنبال ارضای نیازهای خود هستند. طرف اعتمادکننده باید تصمیم بگیرد که با دیگری وارد معامله و کنش شود یا نه (خطر را بپذیرد یا نه) و طرف اعتمادشونده نیز باید بین حفظ اعتماد و یا شکستن آن انتخاب کند؛ بنابراین یک رابطه مبتنی بر اعتماد، یک عمل دوجانبه است و بر مبنای حداکثر رساندن فایده تحت شرایط مخاطره قرار دارد (کلمن، ۱۳۷۷: ۲۷۱). در روابط اجتماعی فرد می‌تواند هم اعتمادکننده باشد و هم اعتمادشونده، این صورت مبادله از حالت دو جزئی خارج می‌شود و حالت سه جزئی پیدا می‌کند. این نوع مبادله‌های سه‌جزئی به نظر کلمن نقش مهمی در نظام‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دارند. این نوع مبادله‌ها شبکه‌های گسترده‌ای از افراد را در نظام‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به یکدیگر پیوند داده و اعتماد را در جامعه گسترش می‌دهند.

وحدت اجتماعی است. به تعبیر فرهنگ لاروس انسجام اجتماعی، موقعیت گروهی است که یک مجموعه کاملاً پیوسته را در برمی‌گیرد. فرهنگ جامعه‌شناسی آلموند کولین (*Almond Colin*) انسجام اجتماعی را توافق افکار، احساسات و اعمالی توصیف می‌کند که وحدت یک گروه یا یک جامعه را مشخص می‌کند (پترز، ۲۰۰۹: ۴). انسجام اجتماعی مقوله‌ای است اجتناب‌ناپذیر، سیال، نسبی و خودجوش که با همفکری، همیاری و هماهنگی داوطلبانه افراد جامعه در مناسبات گوناگون فرهنگی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی پیش روی افراد قرار می‌گیرد (از کیا، ۱۳۸۰: ۲۰).

انسجام موقعیتی است که در آن افراد جامعه با تعهدات مشترک اجتماعی و فرهنگی به یکدیگر پیوند می‌خورند (می‌چل، ۱۹۸۹: ۱۸۰). انسجام اجتماعی مجموعه‌ای از عوامل و عناصر است که امکان ارتباط درونی و پیوستگی افراد یک کشور را در واکنش به مسائل خاص از جمله پایداری در قبال مسئله مهم امنیتی، در ابعاد مختلف، فراهم می‌کند و به این ترتیب، استحکام و ثبات جامعه را میسر می‌سازد و از مؤلفه‌های توسعه اجتماعی به شمار می‌رود (از کیا، ۱۳۸۰: ۲۰).

۱۰- عوامل تقویت انسجام اجتماعی

علاوه بر تعادل و هماهنگی میان ایده‌ها، باورها و ارزش‌های مشترک با محیط عوامل زیر در ایجاد و تقویت همبستگی میان انسان‌ها مؤثرند.

۱۱- علم و آگاهی

علم و آگاهی کامل به عقاید باورها و ارزش‌ها یک نوع بصیرت به انسان می‌بخشد که در بحران‌ها و فراز و نشیب‌های لغزنده، مسائل جزئی و فرعی را که گاهی موجب شکست و سقوط می‌شود، نادیده بگیرد و به هدف‌های اصیل و درخشان و مسئولیت خود بیندیشد تا سرانجام راه‌های نفوذ دشمن مسدود گردد و اتفاق و اتحاد به وجود آید. از حضرت علی (ع) نقل شده که می‌فرماید: اگر کسی که چیزی را نمی‌داند، ساکت بماند و از اظهار نظر بی‌اساس خودداری کند، اختلاف از میان می‌رود (همان).

مبنای استفاده از اطلاعات و فرصت‌هاست. آگوست کنت، جامعه‌شناس فرانسوی، ملاک شکل‌گیری وفاق و همبستگی اجتماعی را بر توافق اذهان آدمیان می‌داند و معتقد است که جامعه به وجود نمی‌آید، مگر آنکه اعضای آن اعتقادات واحدی داشته باشند. افکار بر جهان حکومت می‌کند و جهان را دگرگون می‌سازد. به بیان دیگر، همه دستگاه‌های اجتماعی بر اساس عقاید بنا شده‌اند و بحران‌های سیاسی جوامع امروزی ناشی از هرج و مرج فکری آدمیان است. امیل دورکیم جامعه‌شناس دیگر فرانسوی نیز معتقد است که همبستگی اجتماعی و وفاق ملی بر اساس ارزش‌ها و قواعد اخلاقی و پذیرش این ارزش‌ها از جانب اکثریت افراد جامعه صورت می‌گیرد و نقش کم‌رنگ مذهب در جامعه و فردگرایی در جوامع جدید، آفت بزرگ وفاق اجتماعی است (باقی نصرآبادی، ۱۳۸۴). به طور کلی، تعدد شبکه‌های مشارکت اجتماعی در هر گروه، سازمان یا جامعه‌ای بیانگر میزان سرمایه اجتماعی آن است. لذا هرچقدر شبکه‌های مشارکت در یک گروه، سازمان یا جامعه‌ای گسترده‌تر باشد سرمایه اجتماعی نیز غنی‌تر است (علاقبند، ۱۳۸۴: ۳).

۹- انسجام اجتماعی (*Social Solidarity*)

مفهوم «انسجام اجتماعی» قدمتی طولانی در ادبیات جامعه‌شناسی دارد. انسجام اجتماعی در لغت به معنای وحدت، وفاق و وفاداری است که ناشی از علائق، احساسات، همدلی و کنش‌های مشترک است. این واژه با واژه‌های دیگری همچون یکپارچگی اجتماعی (*Social Integration*)، وحدت (*Unity*)، وفاق اجتماعی (*Social Harmony*) و نظم اجتماعی (*Social Order*) از یک خانواده هستند. در مورد آن تعاریف مختلفی ارائه شده است، از جمله: احساس مسئولیت متقابل بین چند نفر یا چند گروه که از آگاهی و اراده برخوردار باشند و شامل پیوندهای انسانی و برادری بین انسان‌ها به طور کلی و حتی وابستگی متقابل حیات و منافع آنها باشد. به زبان جامعه‌شناختی همبستگی پدیده‌ای را می‌رساند که بر پایه آن در سطح یک گروه یا یک جامعه، اعضا به یکدیگر وابسته‌اند و به طور متقابل نیازمند یکدیگر هستند (باقی نصرآبادی، ۱۳۸۴).

انسجام اجتماعی، به معنای استحکام درونی و مترادف با

۱۲- مشورت و تفاهم

مشورت و تفاهم در مسائل آن‌قدر ضروری و پسندیده است و در ایجاد مودت و محبت اجتماعی نقش بسیار مؤثری دارد که خداوند به پیامبر (ص) دستور می‌دهد که: «در کارها با اصحاب خود مشورت کن.» (همان).

قابل کشف است و کشف آنها باید به روش علمی صورت گیرد. اگر نگرش علمی بر جامعه حاکم شود، به‌سادگی درک خواهند کرد که انجام کارهای بزرگ مستلزم تلاش در زمینه‌های متعدد و کوچک و همدلی باحاصله علمی است.

۱۶-۲- فرهنگ همدلی و هم‌زبانی

دومین ویژگی ایجاد فرهنگ مناسب برای همدلی و هم‌زبانی این است که این تفکر فرهنگی در جامعه ما باید جا بیفتد که انسان‌ها در واقع با یکدیگر برابر هستند. اگر فرهنگ غالب در جامعه علمی باشد اعتقاد برابری انسان‌ها هم جزئی از همین فرهنگ خواهد بود پس نمی‌توان مردم را به شهروندان درجه‌یک، دو و... تقسیم کرد (گل‌سرخ، ۱۳۵۰: ۱۴).

۱۳- مهربانی و مدارا

مدارا و مهربانی و نیز عفو و گذشت را می‌توان، از راه‌های جلب محبوبیت و اصلاح اجتماع به حساب آورد، چون این صفات جلوی بسیاری از جدال‌ها و کشمکش‌ها را می‌گیرد و به‌جای آن آرامش و روابط انسانی را جایگزین آنها می‌نماید. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «مدارا و سازگاری با مردم نصف ایمان و مهربانی با آنها نصف عیش و راحتی زندگی است.» (همان).

۱۴- صفا و یکرنگی

توجه دادن به صفا و یکرنگی و روح برادری و مسئولیت را می‌توان از وسایل اتحاد و اتفاق در جامعه دانست. اسلام برای این منظور، نفاق و دورویی را زشت و منفور می‌داند و پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: کسی که در دنیا دو رو و منافق باشد، در آخرت دو زبان از آتش خواهد داشت! بنابراین صفا و یکرنگی، عامل بسیار مؤثری در تأمین اتحاد و روابط انسانی جامعه خواهد بود (همان).

۱۶-۳- فرهنگ جامعه پویا و فعال

سومین ویژگی فرهنگ مناسب برای داشتن جامعه پویا و فعال اعتقاد به لزوم رعایت حقوق دیگران است و اعتقاد به برابری انسان‌ها در جامعه در واقع پشتوانه رسیدن به فرهنگ حقوق شهروندی و رعایت داشتن حق دیگران است.

۱۶-۴- باور به نظم‌پذیری جمعی

چهارمین ویژگی فرهنگ مناسب این است که لزوم نظم‌پذیری جمعی را به‌صورت یک باور فرهنگی پذیرفته باشیم، در واقع در یک کار جمعی نظم سرلوحه همه امور است.

۱۵- نوع‌دوستی و پیمان برادری

قرآن می‌فرماید: «به‌راستی اهل ایمان برادر یکدیگرند، بنابراین شما میان برادران خود اصلاح و آشتی برقرار کنید و خدا را در نظر داشته باشید، امید که مورد رحمت و لطف او واقع شوید.» (حجرات، ۱۰) «(باقی نصرآبادی، ۱۳۸۴).

۱۶-۵- آزادی سیاسی

پنجمین ویژگی برای این امر آن است که آزادی سیاسی در معنی واقعی کلمه وجود داشته باشد زیرا دولت‌های استبدادی در قبل از انقلاب صنعتی دفن شده‌اند یعنی اعتقاد به بحث و گفتگو و حتی مجادله سیاسی و سعی در یافتن تفاهم عمومی باید جزء ارزش‌های فرهنگی جامعه باشد و اصل اساسی نظام سیاسی در جوامع بر اداره امور و نه تحکیم بر مردم مبتنی باشد.

۱۶- ویژگی‌های ارتقاء انسجام اجتماعی

۱-۱۶- نگرش علمی به فرهنگ جامعه

اولین و مهم‌ترین خصیصه‌ای که در جامعه برای بیشتر کردن انسجام اجتماعی بدان نیاز است این است که باید نگرش علمی بر فرهنگ جامعه حاکم شود، یعنی انسان‌ها باید به مجموعه آرای فرهنگی خود این تفکر را اضافه کرده باشند که هر حادثه‌ای علت یا عللی دارد هر علت یا هر گروه از علت‌ها

۱۷- روش تحقیق

در بررسی ادبیات تحقیق و فرضیات مطرح‌شده، این پژوهش

می‌تواند کاستی‌های سیاست‌گذاران و مدیران عالی در حوزه پدافند غیرعامل و سرمایه اجتماعی را برطرف می‌نماید. کاربردی است.

۱۹- روش تحقیق

روش این تحقیق، موردی زمینه‌ای و با رویکرد آمیخته، ترکیبی شامل روش کیفی و کمی است. شامل تشریح روش پژوهش، ابزار اندازه‌گیری داده‌ها، جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه، سنجش روایی و پایایی پژوهش و نیز آزمون‌ها و نرم‌افزارهای آماری مورد استفاده جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش کیفی و کمی می‌باشد.

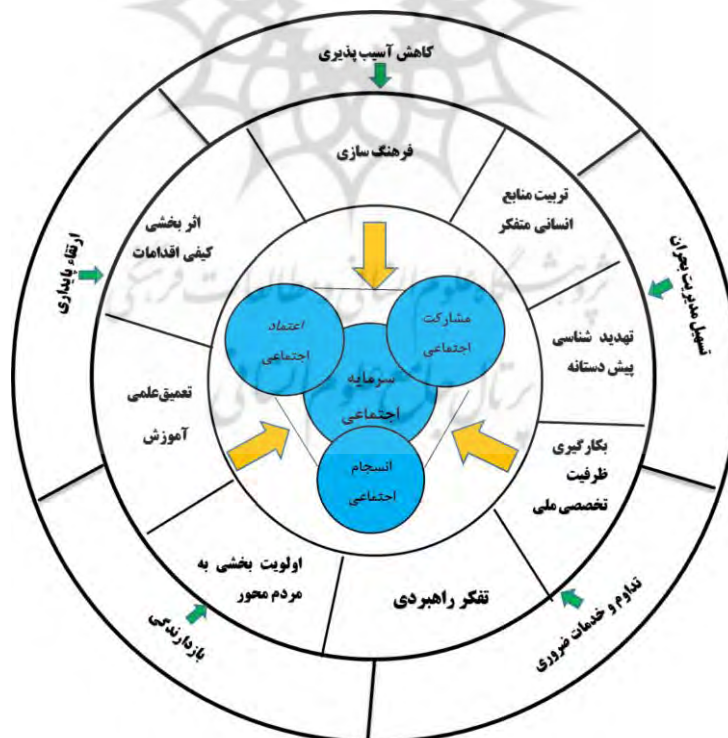
۲۰- جامعه آماری در بخش کیفی

جامعه آماری این پژوهش در بخش کیفی شامل اساتید، خبرگان و صاحب‌نظران دانشگاهی در حوزه پدافند غیرعامل و حوزه علوم اجتماعی طبق جدول (۱) هستند.

در مورد نحوه سیاست‌گذاری پدافند غیرعامل بر سرمایه اجتماعی در دستگاه‌های اجرایی کشور انجام شده است و بنابراین مدل‌های مفهومی موضوع به شرح زیر قابل طرح است. مدل فوق به مثابه چراغ راهنمایی است که اجزای آن را مؤلفه‌های مستخرجه از مبانی نظری تشکیل می‌دهد؛ و روابط موجود میان متغیرهای مرتبط با مسئله را تعیین می‌نماید.

۱۸- روش‌شناسی پژوهش

نوع تحقیق با توجه به اینکه این تحقیق به منظور بررسی نقش مدیران راهبردی در توسعه فرهنگ پدافند غیرعامل بوده و از آنجایی که نتایج این تحقیق می‌تواند به‌طور عملی مورد استفاده قرار گیرد، یک تحقیق کاربردی است. از اینکه به مسئله سیاست‌گذاری پدافند غیرعامل و اثر آن بر مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی به منظور شناخت آسیب‌های این حوزه و ارائه راه‌کارها، پرداخته شده توسعه‌ای است؛ و به جهت اینکه با اصلاح سیاست‌ها و تغییرات در این حوزه

تصویر ۳- فرآیند سیاست‌گذاری و تنظیم مقررات.

شرح جدول (۳) می‌باشند.

جدول ۳- جدول مورگان.

خبرگان	تعداد	درصد
پدافند غیرعامل	۶۸	۶۶
علوم اجتماعی	۱۳	۱۲/۶
سیاست‌گذاری	۴	۳/۹
مدیران دستگاه‌های اجرایی	۱۸	۱۷/۵
مجموع	۱۰۳	۱۰۰

۲۵- ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کمی

در مرحله کمی پژوهش، بر اساس معیارهای استخراج شده از مرحله کیفی به طراحی پرسشنامه پرداخته شد. مبنای تهیه پرسشنامه، گویه‌های شناسایی شده در بخش کیفی بود که از محورهای باز مصاحبه به دست آمد. همچنین، از متون تخصصی مربوطه و ادبیات پژوهش برای تکمیل پرسشنامه کمک گرفته شد؛ بنابراین در این پژوهش از ضریب آلفای کرون باخ، بهره‌گیری شده است.

روایی پرسشنامه در این پژوهش از مصاحبه به‌عنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده شده است و همچنین در طراحی پرسش‌های لازم برای مصاحبه نیز چندین مرحله سؤالات پایش و بازنگری شده است. برای بررسی پایایی پرسشنامه، نسخه اولیه آن به صاحب‌نظران ارائه گردید و پس از تأیید اولیه در مرحله بعد با استفاده شاخص آلفای کرون باخ روایی پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفت. برای محاسبه شاخص آلفای کرون باخ، هرچقدر مقدار آن به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده‌ی مطلوب بودن پرسشنامه است.

با توجه به جدول ۴ مقدار شاخص آلفای کرون باخ برای سؤالات مربوط به اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و همبستگی اجتماعی به ترتیب ۰/۸۸۵، ۰/۸۸۵ و ۰/۹۰۱ است که نشان‌دهنده‌ی روایی پرسشنامه است.

جدول ۴- مقدار شاخص آلفای کرون باخ

تعداد سؤالات	مقدار آلفای کرون باخ
۸	۰/۸۸۰
۸	۰/۸۸۵
۸	۰/۹۰۱

جدول ۱- مصاحبه‌شوندگان.

مصاحبه‌شوندگان	تعداد		
	استاد	دانشیار	استادیار
دانشگاه دفاع ملی	۱۵	-	۷
دانشگاه آزاد اسلامی تهران شمال	۱۷	۳	۸
دانشگاه امام حسین (ع)	۱۴	-	۶
دانشکده علوم و فنون فارابی	۸	-	۳
جمع	۵۴	۳	۲۴

۲۱- روش کمی تحقیق

در این بخش با استفاده از روش نمونه‌گیری، بخشی از جامعه آماری هدف را در نظر گرفته و با ارسال برگه‌های نظرسنجی در قالب پرسشنامه، اطلاعات مورد نظر به شرح ذیل جمع‌آوری گردید:

۲۲- جامعه آماری در بخش کمی

جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان حوزه پدافند غیرعامل، حوزه علوم اجتماعی، سیاست‌گذاری، مدیران دستگاه‌های اجرایی کشور و مدیران سازمان پدافند غیرعامل هستند که ۱۴۰ نفر برآورد شده به شرح زیر است.

جدول ۲- جامعه آماری کیفی

خبرگان	تعداد	درصد
حوزه پدافند غیرعامل	۹۲	۶۵/۷
حوزه علوم اجتماعی	۱۸	۱۲/۸
سیاست‌گذاری	۵	۳/۶
مدیران دستگاه‌های اجرایی	۲۵	۱۷/۹
مجموع	۱۴۰	۱۰۰

۲۳- روش نمونه‌گیری

از روش نمونه‌گیری تصادفی که تمام افراد شانس برای انتخاب شدن دارند استفاده شده است.

۲۴- تعیین حجم نمونه

برای اندازه‌گیری حجم نمونه از جدول مورگان استفاده شد و بر اساس آن حجم نمونه ۱۰۳ نفر تعیین و پرسشنامه‌های تهیه‌شده پخش و به تعداد ۹۲ مورد دریافت گردید که به

جدول ۵- تأثیر شیاست های پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی.

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات خطا	مقدار آماره جدول F	مقدار معنی داری
منبع تغییرات رگرسیونی	۴۱/۹۵۵	۸	۵/۲۴۴	۱۲۸/۶۸۲	۰/۰۰۰
منبع تغییرات مدل	۳/۲۶۰	۸۰	۰/۰۴۱		
مجموع	۴۵/۲۱۶	۸۸			

جدول ۶- متغیر وابسته اعتماد اجتماعی.

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات خطا	مقدار آماره جدول F	مقدار معنی داری
(عرض از مبدأ)	۰/۱۰۴	۰/۰۸۰	۱/۳۰۵	۰/۱۹۶	
کارآمدی فرهنگ سازی (X1)	۰/۱۲۳	۰/۰۳۶	۳/۴۱۸	۰/۰۰۱	
کارآمدی منابع انسانی (X2)	۰/۰۹۵	۰/۰۳۶	۲/۶۱۳	۰/۰۱۱	
تهدید شناسی پیشدستانه (X3)	۰/۰۹۵	۰/۰۴۳	۲/۲۲۹	۰/۰۲۹	
به کارگیری ظرفیت های تخصصی (X4)	۰/۰۹۷	۰/۰۴۸	۰/۰۲۷	۰/۰۴۶	
توسعه تفکر راهبردی (X5)	۰/۱۴۴	۰/۰۵۴	۲/۶۸۱	۰/۰۰۹	
اولویت بخشی به پدافند غیرعامل (X6)	۰/۱۶۰	۰/۰۴۳	۳/۷۳۰	۰/۰۰۰	
تأثیرگذاری دانش محوری (X7)	۰/۱۶۰	۰/۰۴۱	۳/۹۴۹	۰/۰۰۰	
اثر بخشی کیفی اقدامات (X8)	۰/۰۷۹	۰/۰۴۴	۱/۷۹۵	۰/۰۷۶	

۲۵- پایایی پرسشنامه

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود میزان ضریب آلفای کرون باخ همه متغیرها بالای ۰/۷ است و بیانگر همبستگی مناسب سؤالات پرسش نامه برای هر متغیر می باشد؛ بنابراین می توان گفت پرسشنامه تحقیق از پایایی قابل قبولی برخوردار است.

۲۶- یافته ها

در بخش کمی پژوهش و پس از ساخت پرسشنامه، از روش کمی به منظور آزمون استفاده شد. هدف این مرحله از پژوهش تعیین الگوهای پیچیده روابط، آزمون میزان روابط بین مقوله ها و دستیابی به سطوحی از توانایی تعمیم پذیری در نمونه بزرگ تر است. در بخش کمی با توجه به سؤال های پژوهش از روش های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است.

۲۷- تجزیه و تحلیل یافته ها

۲۷-۱- بررسی فرضیه های تحقیق

۲۷-۱-۱- کارکرد سیاست های هشت گانه پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی

با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه تأثیر عوامل هشت گانه پدافند غیرعامل را بر مؤلفه اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از

عوامل سرمایه اجتماعی بررسی می کنیم. بر اساس نتایج جدول ۵ مقدار معنی داری آزمون ($sig=0<0.05$) به دست آمده است که نشان دهنده معنی داری آزمون و مناسب بودن مدل رگرسیونی می باشد.

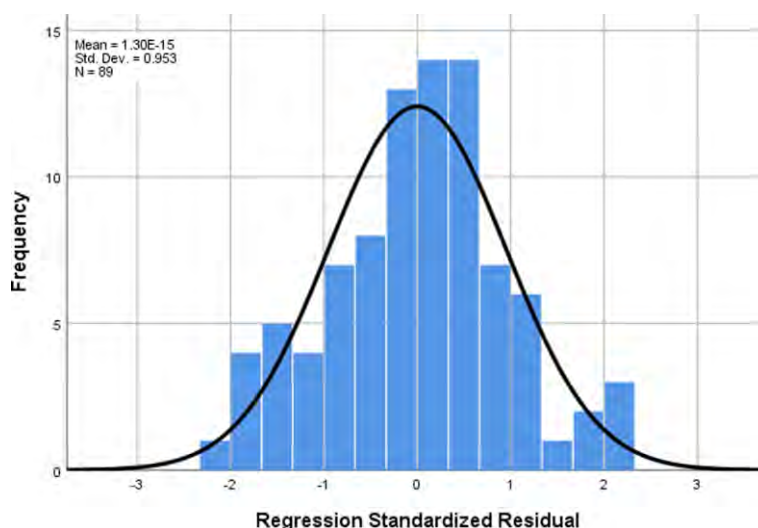
در جدول ۶ ضرایب رگرسیونی هر کدام از سیاست های پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی مورد آزمون قرار می گیرد. بر اساس ضرایب به دست آمده کلیه عوامل اثر مثبتی بر اعتماد اجتماعی دارند؛ به این معنی که با افزایش هر کدام از سیاست های پدافند غیرعامل سرمایه اجتماعی افزایش می یابد.

در جدول ۷، مقدار ضریب تعیین مدل ۰/۸۷ است که در حد مطلوب و نزدیک به ۱ بوده و مناسب بودن مدل را تأیید می کند.

جدول ۷- ضریب تعیین اصلاح شده.

مدل	ضریب تعیین اصلاح شده
۱	۰/۸۷

آزمون معنی داری ضرایب رگرسیونی اعتماد اجتماعی: بر اساس نمودار زیر خطاهای حاصل از مدل رگرسیونی دارای توزیع نرمال هستند.

تصویر ۴ - اعتماد اجتماعی.

جدول ۸ - تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی.

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات خطا	مقدار آماره جدول F	مقدار معنی‌داری
منبع تغییرات رگرسیونی	۴۸/۶۰۶	۸	۰/۰۷۶	۲۴۵/۱۹۰	۱/۰۰۰ ^b
منبع تغییرات مدل	۱/۹۸۲	۸۰	۰/۰۲۵		
مجموع	۵۰/۵۸۸	۸۸			

و نزدیک به ۱ است و مناسب بودن مدل را تأیید می‌کند.

جدول ۹ - ضریب تعیین اصلاح شده.

مدل	ضریب تعیین اصلاح شده
۱	۰/۸۲

خطاهای مدل رگرسیونی اعتماد اجتماعی: بنابراین مدل رگرسیونی چندگانه حاصل از بررسی اثر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی مطلوب می‌باشد و سیاست اولویت‌بخشی به پدافند غیرعامل مهم‌ترین سیاست مؤثر بر اعتماد اجتماعی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است.

در جدول ۱۰ ضرایب رگرسیونی هرکدام از سیاست‌های پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی مورد آزمون قرار می‌گیرد. بر اساس ضرایب به‌دست‌آمده کلیه عوامل اثر مثبتی بر مشارکت اجتماعی دارند؛ به این معنی که با افزایش هرکدام از سیاست‌های پدافند غیرعامل سرمایه اجتماعی افزایش می‌یابد. بیشترین مقدار اثر از بین عوامل بر اساس ضرایب رگرسیونی به سیاست «اثر بخشی کیفی اقدامات» با ضریب ۰,۲۰۶ اختصاص دارد که معنی‌دار ($sig=0<0.05$) می‌باشد. بعد از آن سیاست «به‌کارگیری ظرفیت‌های تخصصی» با ضریب ۰,۱۸۹ قرار دارد که معنی‌دار ($sig=0<0.05$) می‌باشد.

۲-۱-۲۷ - کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی
با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه تأثیر عوامل هشت‌گانه پدافند غیرعامل را بر مؤلفه مشارکت اجتماعی به‌عنوان یکی از عوامل سرمایه اجتماعی بررسی می‌کنیم. برای تحلیل میزان تأثیر عوامل ابتدا معنی‌داری مدل را مورد بررسی قرار می‌دهیم. بر اساس نتایج جدول ۸ مقدار معنی‌داری آزمون ($sig=0<0.05$) به‌دست‌آمده است که نشان‌دهنده‌ی معنی‌داری آزمون و مناسب بودن مدل رگرسیونی می‌باشد. مقدار ضریب تعیین مدل ۰,۸۲ است که در حد مطلوب

جدول ۱۰- آزمون معنی‌داری ضرایب رگرسیونی مشارکت اجتماعی.

مقدار معنی‌داری.	مقدار آماره جدول t	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		B	خطای استاندارد	
092	1.707		062	(عرض از مبدأ)
000	4.020	140	028	کارآمدی فرهنگ‌سازی (X1)
000	4.637	164	028	کارآمدی منابع انسانی (X2)
001	3.585	136	033	تهدید شناسی پیشدستانه (X3)
000	4.192	189	037	به‌کارگیری ظرفیت‌های تخصصی (X4)
001	3.517	165	042	توسعه تفکر راهبردی (X5)
001	3.325	131	034	اولویت‌بخشی به پدافند غیرعامل (X6)
151	1.451	050	032	تأثیرگذاری دانش‌محوری (X7)
000	4.625	206	034	اثربخشی کیفی اقدامات (X8)

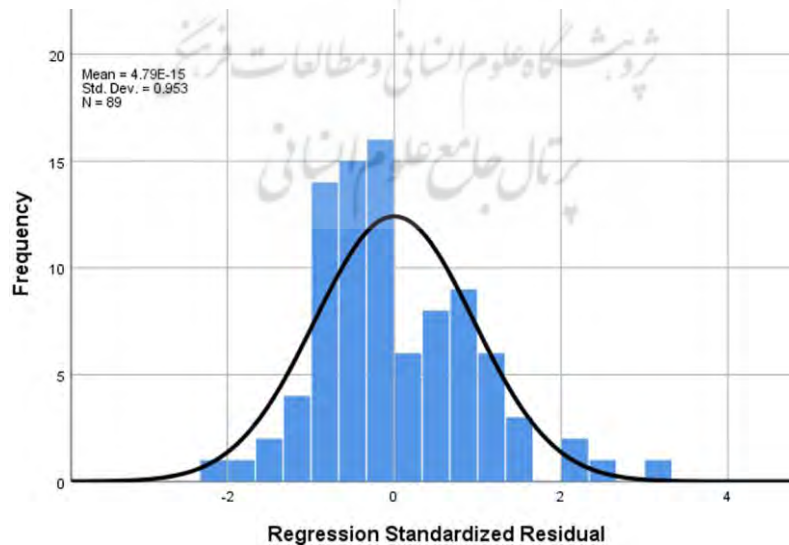
معادله رگرسیونی ۰,۱۰۶ است که معنی‌دار نیست زیرا $sig=0.196 > 0.05$

متغیر وابسته: مشارکت اجتماعی

$$Y = 0.106 X_8 + 0.206 X_4 + 0.165 X_5 + 0.164 X_2 + 0.14 X_1 + 0.136 X_3 + 0.131 X_6 + 0.05 X_7$$

بعد از پردازش مدل رگرسیونی حاصل برای بررسی مناسب بودن مدل نمودار خطاهای مدل نیز رسم می‌شود که باید دارای توزیع نرمال باشد و بر اساس نمودار زیر خطاهای حاصل از مدل رگرسیونی دارای توزیع نرمال هستند.

در مرتبه‌های بعدی به ترتیب عوامل «توسعه تفکر راهبردی» با ضریب ۰,۱۶۵ ($sig=0.001 < 0.05$)، «کارآمدی منابع انسانی» با ضریب ۰,۱۶۴ ($sig=0.0 < 0.05$)، «کارآمدی فرهنگ‌سازی» با ضریب ۰,۱۴ ($sig=0.0 < 0.05$)، «تهدید شناسی پیشدستانه» با ضریب ۰,۱۳۶ ($sig=0.001 < 0.05$)، «اولویت‌بخشی به پدافند غیرعامل» با ضریب ۰,۱۳۱ ($sig=0.001 < 0.05$)، «تأثیرگذاری» با ضریب ۰,۰۵ ($sig=0.151 > 0.05$) قرار دارند و کمترین اثر برای سیاست «تأثیرگذاری دانش‌محوری» با ضریب ۰,۰۵ ($sig=0.151 > 0.05$) می‌باشد که معنی‌دار نیست. مقدار عرض از مبدأ برای این

تصویر ۵ - مشارکت اجتماعی.

جدول ۱۱- تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی. متغیر وابسته: انسجام اجتماعی

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات خطا	مقدار آماره جدول F	مقدار معنی‌داری
منبع تغییرات رگرسیونی	۵۳/۰۶۱	۸	۶/۶۳۳	۱۴۷/۸۶۰	۰/۰۰۰ ^b
منبع تغییرات مدل	۳/۵۸۹	۸۰	۰/۰۴۵		
مجموع	۵۶/۶۵۰	۸۸			

مقدار ضریب تعیین مدل ۰,۹۱ است که در حد مطلوب و نزدیک به ۱ است و مناسب بودن مدل را تأیید می‌کند.

جدول ۱۲- ضریب تعیین اصلاح شده.

مدل	ضریب تعیین اصلاح شده
۱	۰/۹۱

در جدول ۱۳ ضرایب رگرسیونی هرکدام از سیاست‌های پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی مورد آزمون قرار می‌گیرد. بر اساس ضرایب به‌دست‌آمده کلیه عوامل اثر مثبتی بر انسجام اجتماعی دارند. به این معنی که با افزایش هرکدام از سیاست‌های پدافند غیرعامل سرمایه اجتماعی افزایش می‌یابد. بیشترین مقدار اثر از بین عوامل بر اساس ضرایب رگرسیونی به سیاست «کارآمدی منابع انسانی» با ضریب ۰,۱۷۷ اختصاص دارد که معنی‌دار ($sig=0<0.05$) می‌باشد. بعد از آن سیاست «تأثیرگذاری دانش محوری» با ضریب ۰,۱۷۴ قرار دارد که معنی‌دار ($sig=0<0.05$) می‌باشد.

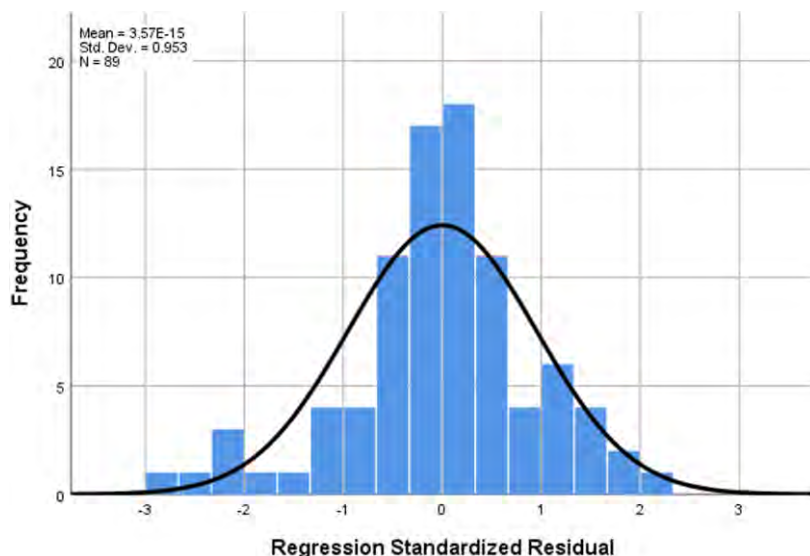
خطاهای مدل رگرسیونی مشارکت اجتماعی: بنابراین مدل رگرسیونی چندگانه حاصل از بررسی اثر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی مطلوب می‌باشد و سیاست اثربخشی کیفی اقدامات (برخلاف اعتماد اجتماعی) مهم‌ترین سیاست مؤثر بر مشارکت اجتماعی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است. همچنین هر هشت سیاست به‌جز تأثیرگذاری دانش محوری اثر معنی‌داری بر مشارکت اجتماعی دارند.

۲۷-۱-۳- کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی

با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه تأثیر عوامل هشت‌گانه پدافند غیرعامل را بر مؤلفه انسجام اجتماعی به‌عنوان یکی از عوامل سرمایه اجتماعی بررسی می‌کنیم. برای تحلیل میزان تأثیر عوامل ابتدا معنی‌داری مدل را مورد بررسی قرار می‌دهیم. بر اساس نتایج جدول زیر مقدار معنی‌داری آزمون ($sig=0<0.05$) به‌دست‌آمده است که نشان‌دهنده معنی‌داری آزمون و مناسب بودن مدل رگرسیونی می‌باشد.

جدول ۱۳- آزمون معنی‌داری ضرایب رگرسیونی انسجام اجتماعی.

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد شده	
	B	خطای استاندارد	Beta	جدول t
(عرض از مبدأ)	.211	.084		-2.513
کارآمدی فرهنگ‌سازی (X1)	.139	.038	.163	3.698
کارآمدی منابع انسانی (X2)	.150	.038	.177	3.939
تهدید شناسی پیش‌دستانه (X3)	.160	.045	.172	3.567
به‌کارگیری ظرفیت‌های تخصصی (X4)	.123	.050	.141	2.457
توسعه تفکر راهبردی (X5)	.083	.056	.088	1.476
اولویت‌بخشی به پدافند غیرعامل (X6)	.103	.045	.114	2.282
تأثیرگذاری دانش محوری (X7)	.169	.043	.174	3.970
اثربخشی کیفی اقدامات (X8)	.138	.046	.170	2.996

تصویر ۶- خطاهای مدل رگرسیونی انسجام اجتماعی.

می باشد و سیاست کارآمدی منابع انسانی مهم ترین سیاست مؤثر بر انسجام اجتماعی از مؤلفه های سرمایه اجتماعی است. همچنین هر ۸ سیاست به جز توسعه تفکر راهبردی اثر معنی داری بر انسجام اجتماعی دارند.

۲۸- نتیجه گیری

۲۸-۱- یافته های تحقیق

۲۸-۱-۱- نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه های تحقیق

در ادامه به ارائه نکاتی برجسته در خصوص تحلیل نتایج به دست آمده از تحقیق پرداخته می شود.

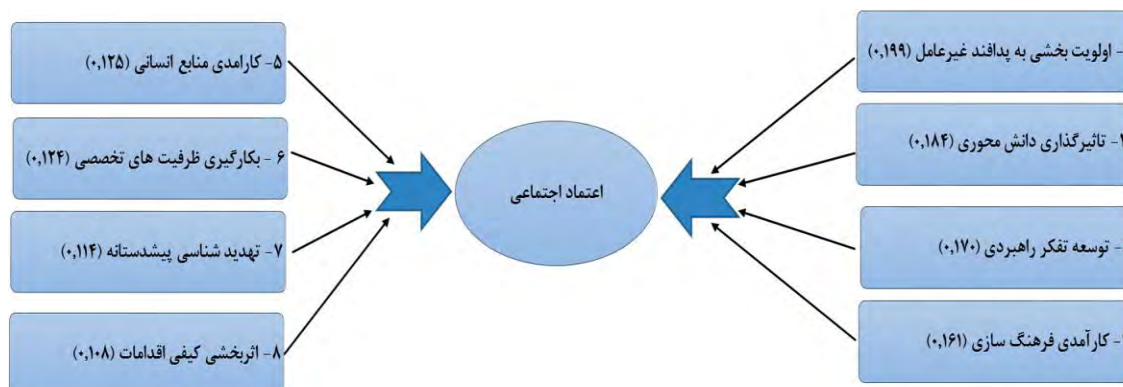
کارکرد سیاست های هشت گانه پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی: با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه تأثیر عوامل هشت گانه پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی بررسی شد. به عبارتی از هشت سیاست بیان شده به جز اثربخشی کیفی اقدامات اثر معنی داری بر اعتماد اجتماعی دارند؛ یعنی از نحوه به کارگیری و اجرای اصولی سیاست های قید شده در دستگاه های اجرایی کشور میزان تأثیر سیاست های مذکور بر اعتماد اجتماعی متغیر است. تأثیر سیاست های هشت گانه پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی در مدل مفهومی بیان می گردد.

در مرتبه های بعدی به ترتیب عوامل «تهدیدشناسی پیشدستانه» با ضریب 0.172 ($sig=0.001<0.05$)، «اثربخشی کیفی اقدامات» با ضریب 0.170 ($sig=0.004<0.05$)، «کارآمدی فرهنگ سازی» با ضریب 0.163 ($sig=0.0<0.05$)، «به کارگیری ظرفیت های تخصصی» با ضریب 0.141 ($sig=0.016<0.05$)، «اولویت بخشی به پدافند غیرعامل» با ضریب 0.114 ($sig=0.025<0.05$) قرار دارند و کمترین اثر برای سیاست «توسعه تفکر راهبردی» با ضریب 0.088 ($sig=0.144>0.05$) می باشد که معنی دار نیست. مقدار عرض از مبدأ برای این معادله رگرسیونی -2.51 است که معنی دار نیست زیرا $sig=0.196>0.05$

A متغیر وابسته: انسجام اجتماعی

$$Y = -0.211 X_1 + 0.177 X_2 + 0.174 X_3 + 0.172 X_4 + 0.17 X_5 + 0.163 X_6 + 0.141 X_7 + 0.088 X_8$$

بعد از برازش مدل رگرسیونی حاصل برای بررسی مناسب بودن مدل نمودار خطاهای مدل نیز رسم می شود که باید دارای توزیع نرمال باشد و بر اساس نمودار زیر خطاهای حاصل از مدل رگرسیونی دارای توزیع نرمال هستند. بنابراین مدل رگرسیونی چندگانه حاصل از بررسی اثر سیاست های پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی مطلوب

تصویر ۷- عوامل تأثیرگذار بر روی اعتماد اجتماعی.

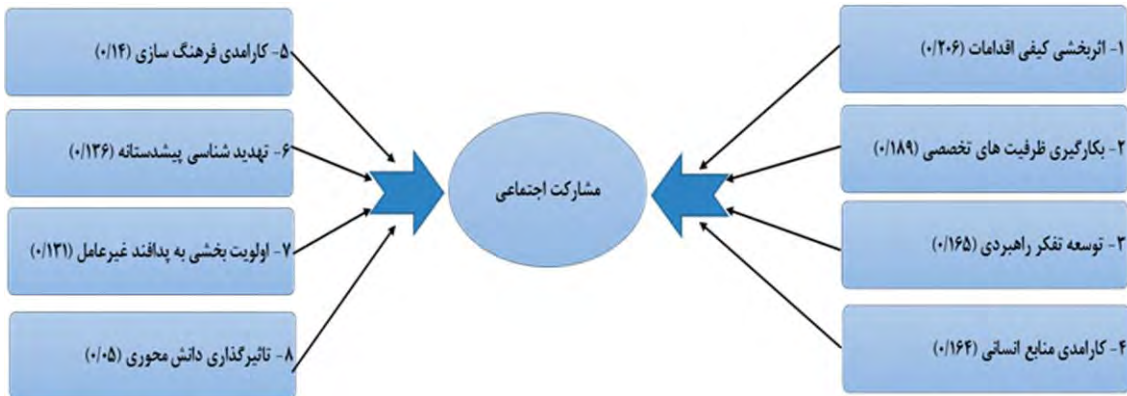
سیاست‌های بازدارنده پدافند غیرعامل از جمله اتفاقات سایبری و... در زیرساخت‌ها و دستگاه‌های کشور مناسب نیست. درحالی‌که امروزه به اصول و دکترین دفاع غیرعامل در دنیا اهمیت ویژه‌ای قائل هستند. ایران بر اساس استراتژی منطقه‌ای و ترکیب جمعیتی، آسیب‌پذیری‌ها و تهدیدات موجود و نیز برای دستیابی به اهداف و کارکردهای پدافند غیرعامل بر اساس اسناد بالادستی برای تاب‌آوری در کشور به کارکردهای پدافند غیرعامل نیازمند است. در این راستا ضرورت دارد با اقدامات عاجل از سیاست‌های مؤثر در خصوص ارتقاء اعتماد اجتماعی بهره‌گیری نموده و به اتخاذ سیاست‌های جدید در این رابطه بپردازد.

۲۸-۱-۲- کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی

با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه، تأثیر عوامل هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی بررسی گردید؛ یعنی از نحوه به‌کارگیری و اجرای اصولی سیاست‌های قید شده در دستگاه‌های اجرایی کشور میزان تأثیر سیاست‌های مذکور بر مشارکت اجتماعی متغیر است. بنابراین نتایج نشان می‌دهد که مدل رگرسیونی چندگانه حاصل از بررسی اثر سیاست‌های پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی مطلوب می‌باشد ولی سیاست «اثربخشی کیفی اقدامات» مهم‌ترین و سیاست «دانش‌محوری» اثر معنی‌داری کمتری بر مشارکت اجتماعی دارند. تأثیر سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی در مدل مفهومی بیان می‌گردد.

تأثیر سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر اعتماد اجتماعی: مطالعه نشان می‌دهد که در دیدگاه گیدنز (۲۰۰۱) اعتماد انتظار برآورده شدن چشم‌داشت‌ها در رویدادهای احتمالی، بیان شده است. در واقع اعتماد مفهومی است که در فرایند روابط اجتماعی بین افراد و سازمان‌های اجتماعی با همدیگر تبلور می‌یابد؛ و با کاهش یا افزایش آن، میزان سرمایه اجتماعی متغیر است. به نظر وی اعتماد در سطوح خرد، میانه و کلان رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد؛ بدین‌صورت که هر چه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد و گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی در جامعه بیشتر باشند، به همان میزان روابط اجتماعی از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. اگر اعتماد از حد فردی به سطح اجتماعی انتقال یابد، به‌عنوان یک سرمایه باارزش تلقی می‌شود. لذا اغلب سیاست‌های قید شده با نظریه مذکور و نیز با تحقیقات پیشینه انجام شده پدافند غیرعامل و اعتماد اجتماعی همسو و هم‌جهت است. نتایج نشان می‌دهد که نخبگان و مردم به سیاست‌های پدافند غیرعامل آشنایی خوبی ندارند؛ بنابراین نخبگانی که بر مردم و مجریان دستگاه‌های اجرایی کشور می‌توانند الگو و منشأ اثر باشند درحالی‌که عملاً تأثیرگذاری‌شان در حد مناسب نبوده است.

تجزیه و تحلیل تأیید می‌کند بین سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل و اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد و میزان تأثیر آن با شدت و ضعف، آگاهی‌های اجتماعی و... متفاوت است. نتایج بررسی نشان می‌دهد که میزان آگاهی‌های مردم و مسئولین دستگاه‌های اجرایی از

تصویر ۸- عوامل تأثیرگذار بر روی مشارکت اجتماعی.

هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر مؤلفه انسجام اجتماعی بررسی گردید. بر اساس نتایج معنی‌داری آزمون ($sig=0<0.05$) به‌دست‌آمده که نشان‌دهنده‌ی مناسب بودن مدل رگرسیونی است که در مدل مفهومی تأثیر سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی بیان می‌گردد.

تأثیر سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی این یافته‌ها به درک روشنی از نظریه دورکیم به نقل از (تنهایی، ۱۳۹۷) به ما می‌دهد که تکامل جامعه به میزانی از انسجام اجتماعی بستگی دارد که وحدت و یکپارچگی جامعه را موجب می‌شود و هر چه نتیجه آن قوی‌تر باشد افراد را بیشتر به هم متمایل می‌کند و بر میزان روابط می‌افزاید. چنانچه درجه انسجام جامعه کم باشد به همان نسبت از پیوند افراد و تنوع برخوردها و روابط اجتماعی میان آنها کاسته می‌شود. با عنایت به‌شدت، ضعف و میزان تأثیر سیاست‌های پدافند غیرعامل، بر انسجام اجتماعی به نظر می‌رسد برای ارتقاء و ایجاد ظرفیت‌های جدید توجه به موارد زیر ضرورت دارد.

- نگرش علمی به موضوع پدافند غیرعامل در اولویت قرار گیرد.
- فرهنگ بازدارندگی پویا و فعال در جامعه، به‌منظور همدلی و هم‌زبانی مورد توجه قرار گیرد.
- از ظرفیت‌های نخبگان در علم پدافند غیرعامل بهره‌گیری گردد.
- تعامل، مدارا با مردم، نظم‌پذیری و اشاعه مهربانی برای ورود به انجمن‌ها و گروه‌ها مورد توجه قرار گیرد.

تأثیر سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر مشارکت اجتماعی با عنایت به مدل مفهومی ارائه شده، مطالعه نشان می‌دهد که پدافند غیرعامل موضوعی در سطح ملی است و نیاز به مشارکت نخبگان و مردم دارد. از طرفی در مفهوم مشارکت، پذیرش از روی میل، اراده و قبول همکاری آگاهانه برای رسیدن به اهداف نهفته است و به‌عنوان یک فعالیت اجتماعی اهدافی را بسته به اینکه در چه زمینه‌ای باشد، دنبال می‌کند؛ بنابراین با عنایت به میزان تأثیر سیاست‌های قید شده به نظر می‌رسد پیش‌نیازهایی به شرح زیر برای مشارکت در سیاست‌های پدافند غیرعامل تأثیرگذار است.

- آموزش موضوعات پدافند غیرعامل در گروه‌ها، انجمن‌ها و شبکه‌های اجتماعی.
- سپردن مدیریت امور پدافند غیرعامل در سطحی خاص به مردم، گروه‌ها و... برحسب ظرفیت‌های موجود در جامعه، همانند تجربیات مشارکت در دفاع مقدس.
- ارتقای فرهنگ پدافند غیرعامل در جامعه با مشارکت خودآنگیخته و تربیت نسلی پاسخگو با روحیه جهادی.
- ایجاد و تقویت روحیات انتقادپذیری سازنده و تعامل‌گرا در جامعه.
- نهادینه کردن مشارکت در امور پدافند غیرعامل.
- ضمانت اجرایی به الزامات پدافند غیرعامل.

۲۸-۱-۳- کارکرد سیاست‌های هشت‌گانه پدافند غیرعامل بر انسجام اجتماعی

با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه تأثیر عوامل

تأثیرات متفاوتی دارد؛ اعمال سیاست‌های صحیح، به‌روز و کارآمد پدافند مردم‌محور، بر سرمایه اجتماعی موجب ثبات و تاب‌آوری در جامعه می‌گردد.

بنابراین با ارتقاء سیاست‌های پدافند غیرعامل نظام، در سرمایه اجتماعی، بر سرمایه‌های پدافند غیرعامل در کشور دست می‌یابیم که مهم‌ترین عامل تدافعی مردم محور در کشور می‌باشد؛ که در مدل مفهومی زیر ارائه شده است.

۲۹- پیوست‌ها

موضوع‌های مرتبط با دست‌نوشته که در یکی از گروه‌های زیر قرار می‌گیرد، در بخش پیوست آورده شود:

الف- فرآیندها یا اثبات گزاره‌ها

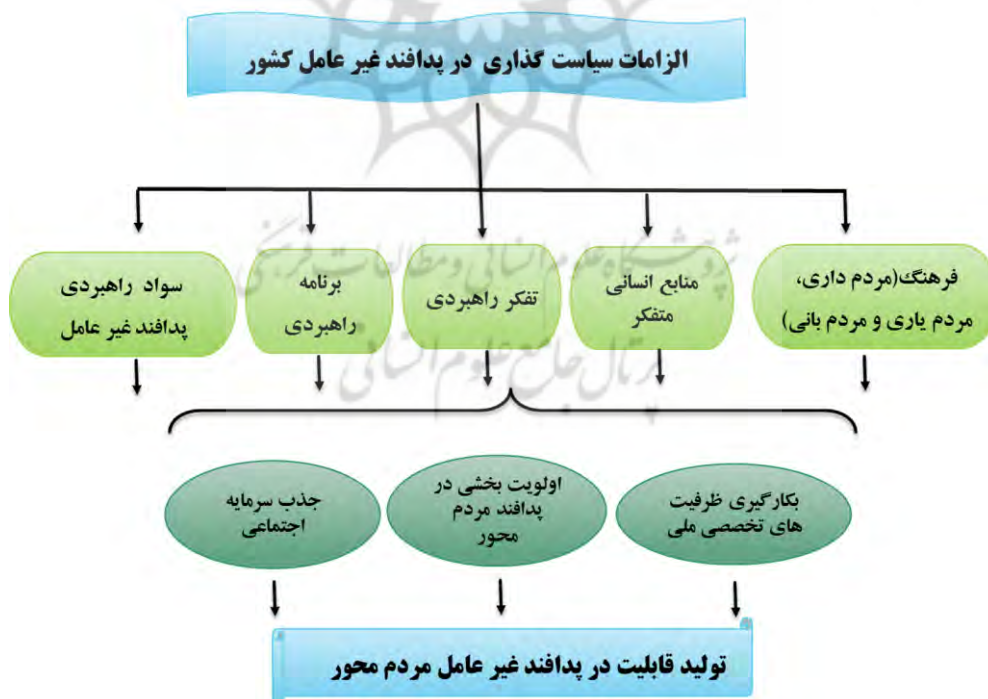
ب- الگوریتم برنامه‌ها

پ- داده‌های نمونه‌ی مورد مطالعه

ت- نتیجه‌ی پژوهش دیگران

با عنایت به پاسخ سؤالات، فرضیات و نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سیاست‌های پدافند غیرعامل بر سرمایه اجتماعی با کمیت‌های متفاوت تأثیرگذار است؛ و از طرفی دفاع یک پدیده ذاتی، فطری، غریزی و دارای ادله قانونی نیز می‌باشد. اصول و دکتترین پدافند غیرعامل در دنیا، با اصول و دکتترین پدافند غیرعامل در سیاست‌های کلی نظام ج.ا.ا. نیز بر آن تأکید دارد؛ و نتایج پیشینه‌های انجام شده در مورد ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی نیز هم‌راستا با موضوع است. ولیکن در سیاست‌گذاری‌ها و اجرای سیاست‌ها ضعف‌های قابل ملاحظه‌ای نمایان بوده و نتایج عملکردها در دستگاه‌های اجرایی با سیاست‌ها و دکتترین پدافند غیرعامل تا حدودی در تعارض است. با عنایت به اینکه سیاست‌ها، همانند چراغ‌راهنما جهت‌های سیاسی، اجتماعی و... را نشان می‌دهد؛ و آگاهی‌های مردم و جامعه از این سیاست‌ها به‌عنوان محافظ و نگهدارنده از ساختارها امری ضروری بوده و در شرایط خاص

با عنایت به تجزیه و تحلیل ارائه‌شده، مدل مفهومی پژوهش به شرح زیر است.

تصویر ۹- الزامات سیاست‌گذاری در پدافند غیرعامل کشور

۳۰- مراجع

- [۱] قرآن کریم.
- [۲] ازکیا، م؛ فیروزآبادی، س.ا. (۱۳۸۳) سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکل‌های تولیدی جامعه‌شناسی ایران، ۴۹-۷۲.
- [۳] ازکیا، م؛ غفاری، غ. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی توسعه. تهران: کیهان. چاپ ششم.
- [۴] اساسنامه سازمان پدافند غیرعامل کشور وابسته به ستاد کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۳).
- [۵] باقی نصرآبادی، ع. (۱۳۸۴). همبستگی اجتماعی و مشارکت عمومی. حصون. شماره ۶.
- [۶] جلالی فراهانی، غ. (۱۳۹۲). ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر حوزه اداره امور مردم کشور در برابر تهدیدات دشمن ناهمپراز با تأکید بر پدافند غیرعامل با استفاده از روش سلسله‌مراتبی (AHP)، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دوره: ۱۵، شماره: ۶۸، (۰۰۶)، ۶۸-۱۵.
- [۷] ریترز، ج. (۱۳۷۷). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- [۸] ساروخانی، ب. (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی: اصول و مبانی (جلد ۱). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. چاپ یازدهم.
- [۹] ساروخانی، ب. (۱۳۷۸). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد دوم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- [۱۰] ساروخانی، ب. (۱۳۸۰). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی: اصول و مبانی (جلد ۱). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. چاپ ششم.
- [۱۱] سند راهبردی سازمان پدافند غیرعامل کشور (۱۳۹۶).
- [۱۲] فوکویاما، ف. (۱۳۷۹). سرمایه اجتماعی و حفظ آن، ترجمه غلام‌عباس توسلی، شرکت حکایت قلم نوین، چاپ اول.
- [۱۳] کلمن، ج. (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: انتشارات نی.
- [۱۴] گیدنز، آنتونی (۲۰۰۱). چشم‌اندازهای جهانی. ترجمه محمدرضا جلائی پور. تهران: انتشارات طرح نو.
- [۱۵] میر موسی، س.ع. (۱۳۷۵). مبانی دینی و فرهنگ سیاسی مشارکت. نقد و نظر. دوره ۲ شماره ۳ و ۴.
- [۱۶] نیازی، ح. (۱۳۹۹). سرمایه اجتماعی و امنیت عمومی، تهران: دفتر تحقیقات ناجا.
- [۱۷] هاشمی فشارکی، سید جواد (۱۳۹۱). فرهنگ توصیفی دفاع غیرعامل، علم آفرین، چاپ اول

The Function of the Country's Passive Defense Policies on Social Capital in Iran (90s)

Hossein Ahmadpour¹, Gholamreza Jalali Farahani^{2*}, Ehsan Shakri Khoi³, Firoz Rad⁴

1- Ph.D of Political Science Majoring in Public Policy, Faculty of Law and Political Science, Islamic Azad University, Tabriz

2- Associate Professor of National Defense and Strategic Research Institute (Corresponding Author)
3- Assistant Professor, Department of Political Science, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz
4- Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payam Noor University

Abstract:

Today, the approach of threats is changing from hard to soft and relying on psychological operations in societies. By persuading and changing their behavior, crises and colorful revolutions arise in them; therefore, to cope passive defense functions are effective; and the role of institutions and policymakers in opening such spaces should not be neglected.

Social capital is one of the most important indicators of the growth of societies. This concept, which has entered politics from social sciences, has a wide impact on the relationship between government and society. The main question of the research is, what effect has the functioning of the country's eight passive defense policies had on social capital in Iran? The case study method is contextual; in the quantitative analysis section, the "multiple linear regression" method of "eight independent variables" is used on "dependent variable". The statistical population is 17 people in the qualitative part and 140 people in the quantitative part of experts in interdisciplinary sciences. The results indicate that the function of the eight passive defense policies on the components of social capital is significant and their impact on the components of social capital is different and significant.

Keywords: Policy Making, Passive Defense, Social Capital, Social Trust, Social Participation, Social Cohesion.

* Corresponding author: info@ispcdr.ir